

КОРІННЯ ЩО МОЖЕ ЖІНКА

На відміну від попередніх випусків, цього разу в рубриці „Коріння” ми планували поговорити не про загальні питання, а про окреме і, як нам здавалося, унікальне явище в історії української культури. А саме про феномен, що виник на початку минулого століття в селі Скопці Переяславського повіту Полтавської губернії (нині село Веселинівка Баришівського району на Київщині).

Власниця тамтешнього маєтку й велика шанувальниця народного мистецтва Анастасія Семиградова заснувала в Скопцях „кустарний осередок”, що об'єднав десятки місцевих вишивальниць і килимарниць. В перспективності цієї справи поміщиця переконала навіть керівництво земства, яке виділило на розбудову майстерні певні кошти. Втім, за своїм духом осередок був чимось набагато більшим, ніж просто реміснича майстерня. До майстринь Семиградова ставилися як до митців, намагалася розвинути їхній художній рівень. З цієї метою до Скопців була запрошена Євгенія Прибильська - професійна художниця, яка не тільки керувала роботою майстринь, але й навчала їх. Майстерня невдовзі стала відомою далеко за межами Полтавської губернії. В 1913 році на Всеросійській виставці в Петербурзі „Кустарний пункт Семиградової та Прибильської” отримав велику срібну медаль, а на сільськогосподарській виставці в Києві – золоту медаль за килимову та вишивальницьку справу.

А ще ці дві жінки відкрили для України і світу Ганну Собачко-Шостак – просту селянку з задатками геніального художника. Ту саму Ганну, роботами якої згодом захоплюватимуться такі знані живописці й естети як Васілій Кандінський і Анрі Матісс. А починався творчий шлях Ганни Собачко з хатнього розпису, мальованих рушників, що були поширені на Переяславщині, та мальовок на папері, які вона робила, відпочиваючи після важкої праці в полі. Головними „дійовими особами” більшості ранніх робіт Собачко були квіти. Кожна – неповторна, вимріяна і виплекана фантазією художниці...

Вигадані Ганною орнаменти лягли в основу багатьох вишивок та килимів. Але рамки суто прикладного мистецтва для такого таланту були завузькими.

Семиградова з Прибильською це чудово розуміли й жодним чином не обмежували поле її творчості. Художницю Прибильську особливо приваблювали роботи Ганни, які вона робила не як зразки для вишивок, а для себе. Оті самі „мальовки” або „сільські малюнки”, як їх тоді називали. Зауважимо, що народний живопис в ті роки мало хто вважав за справжнє мистецтво, тому живописні роботи Ганни Собачко довгий час ніде не виставлялися. Тільки наприкінці 1915 року Прибильській вдалося показати „сільські малюнки” Ганни Собачко в Москві в галерії Лемерсьє. Це був перший „вихід у люди” українського народного живопису. Згодом роботи Собачко демонструватимуться на виставках по всьому світу – у Франції, Угорщині, Канаді, США, Бельгії, Данії та багатьох інших країнах.

І скрізь як прості відвідувачі, так і професійні мистецтвознавці з захопленням відзначатимуть в роботах українки дивовижне поєднання народних традицій з елементами авангардного мистецтва. „Сільські малюнки” назвуть шедеврами, а їх авторку, жінку з дворічну освіту, зарахують до нечисленної когорти художників, що зуміли твори традиційного мистецтва наповнити „духом часу”... Вишукуючи в бібліотеках матеріали про діяльність „кустарного осередка” Семиградової, я мимоволі згадувала, як в радянські часи нам постійно утовкмачували, що „всі поміщики – експлуататори й кровопивці”. Мовляв, якщо хтось з них і опікувався народними талантами, то це була „любов через вигоду” або „від переситу”. А тепер уявімо життя Анастасії Семиградової (у дівоцтві – Авсеєнко). Випускниця Київського інституту шляхетних панянок, вона вийшла заміж за власника маєтку в Скопцях Михайла Семиградова, який невдовзі пішов з життя. Залишившись з маленькою донькою і всією маєтністю на руках, жінка замість того, щоб знайти гарного управляючого, а то й зовсім продати маєток (тим більше, що на початку ХХ століття поміщики вже не були в Росії найвпливовішим класом), береться господарювати сама.□

И господарює не застарілими методами, а започатковує новаторську справу. Збирає майстринь-рукодільниць з усієї округи, дає їм замовлення і продає їхні роботи, забезпечуючи десятки селянських сімей гарантованим штатком хліба. Кажете, хіба це не „любов через вигоду”? Ні. Бо якби Семиградова гналася лише за прибутком, то не заснувала б у селі школу й т.з. вище початкове училище, яке підпорядковувалося Петербургу, не збудувала б лікарню і житловий будинок для вчителів і лікарів. А які особистості були серед викладачів училища! Скажімо, історію, географію й креслення викладала Ніна Генке – в майбутньому відома художниця-авангардистка, дружина не менш знаного художника [Вадима](#)

[Меллера](#)

. 3

майстернями Семиградової також тісно співпрацювала відома модерністка Олександра Екстер (тож „заразитися” авангардним поглядом на світ Ганні Собачко було від кого).□

Крім Собачко з „осередку Семиградової” вийшла ще одна знана майстриня народного живопису – Параска Власенко. Звідти ж родом й відомі килимарниці Наталія Вовк, Ганна Деріболот, Марія Щур, Федора Іванець, вишивальниця Зінаїда Дроботенко...

Розвиток „кустарного промислу” в Скопцях був зупинений буремним 1917 роком.

Одразу ж після Лютневої революції Анастасія Семиградова віддала всі свої землі й маєтність селянам, а сама подалася до Москви. Туди ж переїхала й Євгенія Прибильська, яка згодом забрала до себе й Ганну Собачко. Ганна Мефодіївна багато років пропрацювала художником на фабриці набивних тканин в підмосковному Черкізово.

Більшість скопцівських майстринь перебралися до Києва (так, Наталія Вовк була бригадиром знаменитої килимарської майстерні в Києво-Печерській лаврі). І навіть назва села – Скопці – радянській владі чимось не сподобалася, й воно було перейменоване в Веселинівку...

Але маєтність Семиградової служить селянам і нині. Місцеві діти й зараз навчаються в приміщенні колишнього училища. Зберігся й будинок, де мешкала Семиградова з донькою і в великій залі якого була обладнана майстерня. Яким тільки чином він не використовувався - світлиця, комуна, гуртожиток, клуб, комора, шкільна бібліотека, початкова школа. Останні шість роки будівля пустує й занепадає. Збиралися було її відремонтувати, щоб створити тут великий музей народних ремесел. Але далі планів справа так і не пішла.

Звісно, тут можна вкотре поремствувати з приводу байдужості наших можновладців (та ще й згадати для порівняння російське село Талашкіно, що під Смоленськом, де діє потужний музей народних промыслів, створений колись княгинею Тенішевою). Але, як кажуть, кожен народ заслуговує на ту владу, яку має. Слава Богу, що у Веселинівці є такі люди, як Ніна Іванівна Пічка. Колишня вчителька, а нині пенсіонерка, вона протягом 15 років збирає матеріали про осередок Семиградової та знаменитих майстринь. В школі створено кімната-музей. А житель Веселинівки Валерій Пічка зробив сайт (www.veselynivka.com.ua), присвячений історії рідного села, на якому можна знайти багато цікавої інформації...

І насамкінець – ще одне зауваження. Розпочинаючи роботу над цією статтею, я була певна, що крім „осередку Семиградової” нічого подібного в дореволюційній Україні не існувало. Та, занурившись в минуле, зрозуміла, що це не так. Дійсно, явище це не було масовим. Але народними ремеслами опікувалася й Юлія Гудим-Левкович, яка в 1906 році організувала „кустарний пункт” в селі Зозові (нині Липовецький район Вінницької області), й поміщиця Наталія Яшвіль (в її маєтку під Смілою діяла школа для вишивальниць). Знаменита колекціонерка й меценатка Варвара Ханенко створила ткацьку та килимарську майстерні в селі Оленівка Васильківського повіту Київської губернії та ще й налагодила збут їхньої продукції в магазинах Лондону... Інформацію про діяльність цих та багатьох інших жінок, що в різні часи опікувалися народною творчістю, збирила наша сучасниця Євгенія Шудря – авторка книги „Подвижниці народної мистецтва”, виданої в 2003 році.

На щастя, і в сьогоденній Україні є люди, що йдуть „шляхами Семиградової”. Так, в минулому номері СЛОВА ЖІНКИ ми згадували творче об'єднання „Ексклюзив”, яке очолює Любов Моторна. Любов Олександрівна спілкується з народними майстрами з усієї України, проводить виставки, організовує майстер-класи. І чим більше буде таких берегинь „народного, етнічного, справжнього”, тим краще. Врешті рещт, може, й зовсім відпаде потреба ремствувати на політиків та олігархів. Бо ж і ми самі, так звані маленькі українці, багато чого варті. І найперше, що може зробити кожен – уважними очима подивитися навколо. Може, десь зовсім поряд з нами живуть люди (спогади, речі, будівлі), про яких варто розповісти хоча б своїм друзям. Як сказав відомий режисер Мілош Форман, „не кричи про любов до всього світу, а краще розкажи світові про своє рідне село”...

Сторінки етнографічних та краєзнавчих праць гортала Світлана Наконечна